

**A MAGYARORSZÁGI KATHOLIKUS EGYHÁZ
JOGAIRÓL**

MEGNYITÓ BESZÉD

Tartotta a Szent-László-Társulat 1882. október 5-iki közgyűlésén

Budapesten

Dr. SCHLAUCH LŐRINCZ

szatmári püspök, társulati elnök

*BUDAPEST, 1882
NYOMATOTT A „HUNYADI MÁTYÁS” INTÉZETBEN.*

Szent-László-Társulat közgyűlésén október 5-én tartott beszédem - melynek teljes szövegét a tisztelt olvasó e füztben veszi - félreértésekre és balmagyarázatokra adott alkalmat. Némelyek abban elszakadási vágyat az államtól vagy éppen kihívást véltek rejteni az ugynevezett kulturharczra, míg mások e mellett támadást, illetőleg gúnyt láttak hazánk egyik vallásfelekezete ellen.

A szellemek jelen dispositiójában e téves felfogás menthető; de lehetetlen fájdalmasan nem érezni: miszerint ezen katolikus részről tett, egészen tárgyilagos felszólalás és jogvédelem mindjárt jogsérelemnek vétetik, és a hol sem a betű, sem a szándék nem nyújthat fegyvert, ott a gyanusítás szolgál eszközül arra, hogy a kedélyek nyugtalaníttassanak.

Ellenséges érzület az állam ellen, vagy más felekezetek bántalmazása határozottan ki voltak zárva a beszédből; csak az eszmék tisztázása és a támadások elleni védelem - voltak a beszéd céljai. Alkalmi beszéd lévén, magyarázata is a helyzetben keresendő.

Tagadhatatlan ugyanis, hogy a katolikus öntudat országszerte ébredezni kezd. Vajjon a térvesztésnek

[II]

és a jogveszélyeztetésnek észlelése és hatása-e ez, nem ide tartozik vizsgálni; de bizonyos, hogy ma már nem egy katolikus elmében meggyőződéssé kezd válni az érdekközösségnek az egyházzal való érzete, és a tömörülésnek szükségessége. Ez érzetnek és meggyőződésnek következtében a komolyabb szellemek, kikhez az ellenzékeskedésnek vagy tisztátalan érdeknek gyanuja sem fér, formát keresnek, mely a katolikus egyház változatlan alkotmányának sérelme nélkül, lehetővé tegye a egyházi és világi elemek csatlakozását és a közös támogatás általi védelmét.

A törekvés nem új. Az első kísérlet 1870-ben történt. De mivel maga az eszme, mely akkor heves küzdelmek után formulázva is lett, a katolikus egyházban szokatlan volt, s mivel a tapasztalás sem nyújthatott biztos tájékoztatást; nem csoda; hogy az eszme újbóli föllevenítése alkalmával az aspirációk oly irányban kezdettek nyilvánulni, melyek ha valósulnának, a katolikus egyház szerkezetét gyökerében megtámadnák. Több-kevesebb jó akarattal és őszinteséggel utalás történt a hazánkban levő vallásfelekezetek előnyös helyzetére, feltüntetve lett a siker, melyet kivívtak. És elkezdődött a szellemek indoctrinálása azon felfogással, hogy ha a katolikusok jogait biztosítani kívánják, azt csak úgy tehetik, ha oly önkormányzatot létesítenek, mint az, a melylyel protestans honfitársaink bírnak.

E felfogás annál tetszetősebbnek látszott, mert

[III]

találkoztak a akik megtagadták a kath. egyháztól Magyarországon eddig élvezett jogait azért, mert az állam felekezeti nélkülivé válván, a katolikusoknak nincsen oly autonómiájuk mint a protestánsoknak; el akarták vitatni ennek következtében a középiskoláknak eddigi katolikus jellegét és ezzel kapcsolatosan kétséssé tenni törvények által biztosított alapítványait, az azokhoz való szónoki jogot pedig egészen kizárni. Az autonómia hiánya tehát a jogtalansággal hozott kapcsolatba. Sőt tovább mentek.

Azt mondták, hogy mivel a magyarországi episcopatus sem öntörvényhozásában sem kormányzatában nem független, még a hívekkel egyesülve sem képezhet autonómiát, és azért a katolikus egyház maga által kezelendő és kormányzandó iskoláiban az állam érdekeinek megóvására nem nyújtja, nem is nyújthatja az államnak ugyanazon garantiákat, melyeket az autonóm (protestáns és görög keleti) egyházak nyújtanak. E garantiákat annál kevésbé nyújthatja, mert a kath. egyház egy, az államon kívül álló hatalomtól függ.

Ha valaki a hazai sajtót a jelen év lefolyása alatt figyelemmel kísérte és ennek enunciatívát az országgyűlési bizottságokban, sőt magában a törvényhozás terében tett egyes nyilatkozatokkal összehasonlítja, azt fogja találni, hogy a időnkint megújuló támadások alkalmasak voltak arra, hogy a katolikus lelkiismeretek nyugtalaníttassanak és nem fog többé csodálkozni, hogy elérkezettnek tartottam az időt, ezen eszmezavarban jóakaratu

[IV]

honfitársaink tájékoztatására feltüntetni némely részletben a kath. egyház szervezetét, melyben az ezredéves autonom, a független öntörvényhozás és önkormányzás épen oly, sőt erősebb, mert nyolczszázados törvényeinkből folyó, jogi kihatással birt Magyarországon és bir ma is, mint a protestans autonomia, - és ismét kimutatni vagy legalább jelezni azon állításnak alaptalanságát: hogy a katolikusoknak nincsen joguk saját alapítványaikat kezelni, iskolákat igazgatni csupán azért, mert egyházuk autonomiája lényegen és alakban különbözik a protestans autonomiától.

A felszólalás szükségesnek látszott, mert az illetéktelen beavatkozás és avatatlan érvelések következtében az eszmét némely katolikusok is tetszetősnek találván, jóakaratulag, de egyházuk szervezete iránt nem eléggé tájékoztatva valósíthatónak hitték.

Nem a felekezetek ellen szólottam, mert határozottan kijelentettem: „hogy nem azért hozom ezt fel, mintha bármi nemü célzást akarnék tenni protestans honfitársaink egyházi életére, vagy bár legcsekélyebb részben is gáncsolni vagy csak bírálni autonomiájokat. Sőt meg vagyok győződve, hogy az ő jogaik sértetlenségében biztosíték van mások jogainak sértetlenségére nézve is. Tisztelem önrendelkezési jogaikat, és azokat oly csorbíthatatlanul kívánom fentartatni, mint kívánom, hogy, a mi jogaink is tiszteletben tartassanak.”

Nem a felekezetek ellen szólottam tehát!

Szólottam azok ellen, kik a közvéleményt a

[V]

katholikusokra nézve ellenséges irányban befolyásolni - magukat a katolikusokat egy parlamentaris természetű autonomia danaosi ajándékának kecsegtetésével tévutra vezetni kívánták kik egyházat állammal, episcopatum kormányval ellentétes állásban feltüntetvén, lassankint oda terelték volna a döntő tényezőket: hogy a katolikus ügyeket illetőleg oly felfogásnak adva helyt, mely a katolikus egyhárra nézve ép annyira igazságtalan mint veszélyes iskoláinkra és alapítványainkra nézve, oly nemű rendszabályokat fogantatosítsanak, a melyek logikai következetességgel oda vezettek volna, a mitől minden becsületes katolikus irtózik - a kulturharczra.

A protestans egyházszerkezet nem tűr meg katolikus irányzatot; sérelem-e az protestans polgártársainkra, ha katolikus püspök megmondja hiveinek, hogy a katolikus egyház sem tűr meg protestans természetű autonomiát? És ismét mondható-e államellenes merényletnek az, ha egy mesterségesen szított és hazánkra nézve veszélyt rejtő irányzat ellen történik felszólalás? - Nagyon kevesen gondolhattak még arra: hogy a kulturharczot nem emberek csinálják, hanem az ellentétes elvek, melyek egymásra pattannak azon perczen, a midőn az illető egyház fel nem adható elvei iránt tájékozatlan emberek meghódolást vagy épen unificatiót erőszakolni akarnak ott, a hol a kölcsönös jogtisztelet képezi a béke garantiáit.

Akkor, midőn a Szent-László-Társulatban felszólaltam, a közéletanodai törvényjavaslat alkalmából

[VI]

fejlődött mozgalom nem csillapodott még le. Még nem-katholikus részről is elismertették, hogy a törvényjavaslat formulázoinak a miniszteriumban és a bizottságokban még nem sikerült oly formulát találni, mely a tanulmányi alap jogi természetére iránti vitás kérdés eldöntésének igazán ne praejudikáljon”. A katolikus körök le voltak hangolva és végzetes elhatározásuktól tartottak, mert nem élhettek csalódásban az iránt, hogy azon törvényjavaslat, mely a katolikus jellemmel bíró középtanodákak ebbeli tulajdonságukat kétségessé teszi, tulajdonjogi áthármitást involvál, mely megfosztaná a katolikus köröket minden befolyástól katolikus gyermekeik nevelésére; nem élhettek csalódásban az iránt: hogy ha a tanárok képezésére, iskolai könyvekre semmi beleszólásuk nincsen, és általában az iskolák az egyháztól elszakítatnak, a katolikus szellemben vezetendő tanítás és nevelés lehetetlenné lesz téve.

De más részről minden részrehajlatlan előtt világos volt, hogy sem nem jogos, sem meg nem engedhető: miszerint százados jogok ellen, még, azon esetben is, ha érvényességök fölött némelyek kétkednek, iskolai törvényben per tangentem elővélemény, praejudicium alkottassék. Iskolai törvéne alig lehet hivatva jogtulajdoni kérdéseket eldönteni. - Tanodákat egy országos törvény által lehet javítani, berendezni, a korigények színvonalára helyezni, - lehet az állam kívánalmainak súlyt szerezni, tanczelt kitüzni, a tanerők minősítését körülírni, - szóval, lehet az állam nevében intézkedni -

[VII]

és a katolikus egyház bizonyosan igyekezni fog az állam méltányos kívánalmait teljesíteni, valamint eddig is tette; de ez mind megtörténhetik a nélkül, hogy a tulajdonjog kérdésbe helyeztetnék. Ezek voltak az indokok, melyek a felszólalást kívánatossá tették; de azt hiszem, hogy az igazságos jogvédelem nem képezhet sérelmet másokra, a kiknek jogaiba nem avatkozunk.

Kulturharcot Magyarországon senki sem akar, és csak gyanúsítás az, midőn azt katolikus részről feltételezik. A magyarországi katolikus egyház püspökei mindenkor készek az államkormányval egyetértőleg megoldani a politikai vagy társadalmi szükség által feladott kérdéseket, a mennyiben tudniillik azok az egyház érdekkörét érintik, soha edes hazájuk nyugalomát, érdekeit, boldogságát nem tévesztvén szem elől. De midőn ezt teszik, midőn teszik loyálisan, teszik minden utógondolat nélkül, - bizonyára nem kívánhatja senki, hogy elévülhetetlen elveket, melyeken a katolikus egyház egész valójában sarkallik, és melyek sem az állammal, sem a társadalommal, sem a műveltséggel, sem hazájuk érdekeivel ellentétben nincsenek, nem is lehetnek, megtagadjanak; - nem kívánhatja senki, hogy a nevelést és az ezzel szoros kapcsolatban álló, századokon át birt, a legújabb időkig nem controvertált katolikus jellemű iskoláikat vagy alapítványaik, melyekhez törvények, diplomák, adományozások, magán adakozások, legfelsőbb rendeletök folytán jogos, százados igényeik vannak, feladják. És én meg vagyok győződve,

[VIII]

hogy államférfiúi bölcsesség a kormányhatalom kezeő[i] részéről, - és más részről a katolikus egyház főpásztorainak azon forró óhaja, hogy a kezeiben levő eszközökkel hazájokat boldoggá, nemzetöket nagygyá tegyék az által, hogy annak valläserkölcsi erejét szilárdítsák, - mindez kölcsönös jogtiszelet és jóakarát mellett kellő mértékre le fogja szállítani azon tuzásokat és gyanusításokat, melyek mindkét rész ellen felhangzanak.

A magyarországi katolikus egyház jogállásának védői nem csak külső kötelességet teljesítenek, midőn megtámadott vagy kétségbe helyezett jogok védelmére kelnek; hanem azon bensőleg átérzett meggyőződésből indulnak ki: hogy a katholicismus, eltekintve azon magasztos küldetéstől, melyet valläserkölcsi irányban teljesít, Magyarorszáiban ma is fontos politikai és társadalmi tényező; hogy ennek erősítése Magyarorszáiban politikai és nemzeti szükség, ennek gyengítése pedig politikai hiba. Nagy kulturális érdekeket helyez kérdés alá, a ki a katolikus jogtulajdont megingatván, az „államfölség” nevében az államnak tekintélyét egy becsületes nyolczzázados hü vándortársa - a katolikus egyház - fölött a mindenhatóság kétes világlátába helyezni kívánná.

Erre egyébiránt szükség sincsen; nem lévén a katolikus magyarok közt senki, a ki az államkormányt az ő kultur-missiójának teljesítésében akadályozni kívánná; nem lévén senki, a ki az államtól valamit elvenni, annak jogait vagy jogos tulajdonát elsajátítani, vagy azt jogaiban megtámadni

[IX]

ohajtaná ; nem lévén senki, a ki a katolikus egyházat Magyarországon az államtól elszakítani, vagy a katolikus egyház számára oly helyzetet teremteni kívánna, mint pl. Amerikában. Ezt nem mondotta senki, sehol és soha.

A katolikus egyház Magyarországon az állameszmének hü hordnoka volt mindig, ma is az; az utolsó falusi iskolától föl a legfelsőbb tanintézetekig mindenütt ez eszmét képviseli és hirdeti - A püspökök épen úgy, mint elődjek, az alapítványok *százezreit hazai kulturczielokra* fordítják, e kulturczielok elérésében fáradoznak, az államkormányt ez irányban támogatják, rendeleteinek érvényt szereznek, és nem hozható föl eset, hogy ne kívánták volna intézeteiket azon magaslatra emelni, a melyet a törvény vagy kormányrendeletek kijelelnek.

Kettős örökséget nyertünk őseinktől: katolikus tanodáinkat, valamint az ezek fentartására rendelt alapítványainkat, - és édes hazánk szeretetét. Az elsőkről le nem mondunk - ezeket védelmezni fogjuk férfiasan, - tisztelettel, - loyálisan; a másodikat, őseink és elődeink nyomdokaiban haladván, épen úgy vindikáljuk magunknak mint bárki e hazában.

Budapest 1882. decz. 16-án.

Tisztelt Közgyűlés!

Szent István király, midőn a magyar nemzettel a kath. anyaszentegyházba lépett és országát királyságra emelni akarta, Rómából koronát kért.

Két hatalom tartá akkor kezében Európa egyensúlyát: a pápa és a császár. Mindegyik egy eszmének volt képviselője. Az egyik az egyház függetlenségének, a másik az állam önállóságának volt előharcosa. A római szentszék nem türt beavatkozást az egyház ügyeibe: a birodalom császára az állami ügyek saecularisatiója mellett küzdött. És mivel a két, egymástól különböző, saját önállósággal bíró hatalom közt szigorú választóvonalat húzni nem lehetett, mert a keresztény ember egyszerre mind polgár is volt, sok, részben elkeseredett harc után, az egyház jogokat engedett a polgári hatalomnak, melyek, természetöket tekintve, egyházi jogok; és viszont az állam jogokat biztosított az egyháznak, melyek lényegökben világi természetűek. És noha a kölcsönös engedmények

[2]

által megállapított egyensúly nem egyszer lett megzavarva, mégis, a dolog természeténél fogva, a két hatalom mindig külön váló állást foglalt el egymás irányában. Autonomnak ismerte el mindegyike egymást, és valamint egyrészt, midőn a római pápák az akkori európai államviszonyok és a hivek félre nem érthető, sőt gyakran hangosan nyilatkozó akarata folytán hatalmuk tetőpontján állottak, az állam nem vesztette el autonómiáját: ugy másrészt, midőn későbbben azon elv szerint: „cujus regio, illius religio” a fejedelmek, különösen protestáns tartományokban, magukhoz akarták ragadni az egyházi hatalmat, de különben is, midőn a hatalom saecularisatiója mindenütt folyamatba tétetett, sőt keresztül is vitetett, a kath egyház soha sem adta föl önállóságát, függetlenségét saját törvényhozásában, törvénykezésében, a fegyelemben, a nevelésben és saját javainak kezelésében.

Az államok kül- és belviszonyai, az akkori felfogás szerint, az akkori szellemi állapotoknak megfelelőleg, nem voltak democraticus jelleműek, a törvényhozó és végrehajtó hatalom túlnyomólag egy kézben összpontosult, - de azért senki sem gondolta, senki sem tagadta, hogy az állam a maga körében nem volna önálló, nem volna, mint ma mondani szokták - autonom. Sem népfelség, sem parlamentaris forma, sem népgyűlések nem tartattak elengedhetlen attributumaként az autonom államhatalomnak.

A fogalom független volt a formától.

Az egyház sem kapta a néptől kormányzási

[3]

formáját. Megadatott ez a Megváltó ezen szavaival: „Sicut misit me Pater, et ego mitto vos” (Ján. 20, 21.) és „Non vos me elegistis, sed ego elegi vos.” (Ján. 15, 16.) - Kormányformája az egyháznak mindjárt elejétől fogva ez alapon indult meg. A római pápában mint Péter utódában, a püspökökben mint az apostolok utódaiban, és a püspökök által tartott zsinatokban pontosult össze a törvényhozói hatalom. A püspökök kormányzása alatt fejlődött az egyház. És a midőn az egyház terjedve, szellemi hatalmával országokat és népeket meghódított, ott is az egyháznak eredeti kormányformáját találjuk. A törvényhozó és végrehajtó hatalom a püspökök kezeiben nyugodott, és királyok és az országok kormányai ezt elismerve, velük léptek érintkezésbe, a midőn az egyház és az állam közös viszonyait rendezni kellett. Autonomiát, mely csak a nép akaratának lett volna kifolyása, az országok és kormányok nem ismertek; de ismertek egyházat, melynek autonomiája isteni törvényeken nyugodott, és az intelem: „Az Istennek inkább kell engedelmeskedni, mint az embereknek” (Apost. csel. 5, 29.) az apostolok és nem a nép szájából származott.

Szent István korában csak egy egyház létezett, melylyel a fejedelmek és kormányok komolyan számoltak, és ezen egyház a róm. kath. anyaszentegyház volt.

Szerkezete ennek oly befejezett, oly tökéletes volt, hogy épen compact jelleménél fogva imponált a fejedelmeknek és népeknek, és nem annyira

[4]

az volt a kérdés: befogadják-e az országok vagy nem; hanem inkább az: védelme alá veszi-e a római szentszék a fejedelmeket és népeket?

Nem önállóságának csorbitásával alkudozott az egyház, melyet a pápa képviselt, hanem önjogainak biztosítására; sőt inkább még, ott is, a hol jogainak valamelyikét átruházta a fejedelmekre, vagy az állam főnökeire, vagy a hol államvallássá lett függetlenségére még annyira nem mondott le, hogy inkább az egyház elvei voltak döntők, mint az államéi. Államvallás annyit jelentett, hogy uralkodó vallás volt; uralkodó vallás: hitével, moráljával, egyházkormányzati elveivel. Intézményeinek szelleme áthatotta az állam egész életét; törvényhozás, igazságszolgáltatás, büntető jog, az egyházjog szabványai szerint módosultak, mely maga ismét a római jog elveit sajátította el. Az egyház autonómiáját fel nem adta, sőt mondhatni, hogy inkább ő birt az állam fölött túlsúlylyal.

Jól tudta ezt szent István. Tudta, hogy az egyház nem csak teljesen önálló, minden részleteiben tökéletesen bevégzett szervezet, mely létfeltételeiben semmi más hatalomtól nem függ; hanem tudta azt is, hogy az egyház ezredéves fejlődésében oly szellemi hatalommá lett, melylyel az államoknak számolniok kellett. Oltár és trón, kereszt és kard voltak jelvényei az egymást támogató és mégis egymástól független hatalmaknak.

De szent István bölcsesége még tovább is látott.

Tudta, hogy csak kettő között választhat:

[5]

vagy támogatást keresni a császárnál, és így annak idővel hűbérese lenni, vagy országát felajánlani a pápának, és így ennek szellemi felsőbbségét ugyan elismerni, - de állami souverainitásában függetlennek maradni. Függni Rómától vallásilag, de mindenkitől függetlennek maradni államilag: ez volt szent István törekvése és ebben rejlett előrelátó állambölcsesége. Mert, ha a katholicizmus akkor ki nem terjeszti hazánk fölé védő karjait, ma Magyarország alig szerepelne a térképen mint független ország. Beolvadt volna az általános népcsoportokba, hogy bennök elmerüljön, vagy tán Függelékét képezné egy nagy közép-európai államnak, vagy Kontantinápolylyal osztaná a Balkán népeinek sorsát. Szent István megőrizte az országot e sorstól. Szövetségese, a katholicizmus fejének védő karja fentartotta a magyar államot függetlenségében. „VII. Gergely - írja egy mult századbéli jogtudós - noha az apostoli szentszék jogainak legbuzgóbb védője volt, őszintén bevallá, hogy a magyar királyok alávétése nem mást, mint gyermeki engedelmességet jelent, melylyel semmi le nem vonatik az országnak legfőbb és legmagasabb jogaiból, miután a királyok, kik az ország fényéről és a legvirágzóbb nemességről gondoskodnak, az által mit sem veszítenek, hogy az egyháznak és a római egyháznak fiai. Hallgasd meg magát Gergelyt egy magyar főnemeshez intézett levelében, mint nyilatkozik: „Feltesszük, hogy tudod, miszerint Magyarországnak szintegy, mint más kitiűő országoknak, tulajdon szabadságának birtokában

[6]

kell maradnia és semmi más országnak, mint a szent és általános római anyaszentegyháznak, alávetve lenni, mely azokat, a kik magukat alávetik, nem mint szolgákat, hanem mint gyermekeit tekinti.” (Thomassinus III. 114I)

Nincs itt a helye, hogy e történelmi ténynek és joghelyzetnek megvilágítására több idézetekkel fárasztssam a tisztelt közgyűlést; elég legyen megjegyeznem azt, hogy a későbbi pápák minden tétovázás nélkül a magyar állam függetlenségének hatalmas védői voltak, kivált a német császárok ellen, és a vatikáni okmányok kiadására vállalkozó férfiak feladata leendő kitüntetni azt, hogy mennyit köszönhet Magyarország a catholicismusnak és a római pápáknak.

De ha áll a magyar állam függetlenségének ténye, ha áll? az is, hogy a kath. egyház azt nem csorbította, hanem inkább támogatta, úgy áll az is, hogy az egyház az által, hogy Magyarországon államvallás lett, mit sem adott fel abból, a mi önállóságát, függetlenségét, önrendelkezési jogát (autonomia) biztosította. A „do ut des” elvei szerint az egyház a királynak, mint a magyar korona hordnokának adott oly előjogokat, melyek sehol Európában sem a fejedelmeknek, sem az államoknak nem adattak; és viszont a király, mint az állam feje, adott az egyháznak, illetőleg a püspököknek, szerzeteseknek, intézeteknek polgári előjogokat a nélkül, hogy mindezek által bármely résznek belélete, szerkezete vagy különállása áldozatul esett volna. Szent István, „ki legelőször alapított az országban

[7]

püspökségeket, apátságokat és prépostságokat, ezen egyháznak méltóságait (praelaturas) és javadalmait egyedül maga (solus ipse) a pápa akaratából, a kiknek akarta, de alkalmas és erényekben kitünő férfiaknak adományozta,” (P. I. T II. §. 2.) és mivel mint az apostolok, e földön Isten igjének hirdetésében, jó cselekedetekben és példával kitünt, „méltán megérdemelte, hogy királynak és apostolnak mondassék”; „méltán megérdemelte, hogy czimerül a pápa ajándékából kettős keresztje legyen szentsége jelül hogy királynak és apostolnak igazsággal mondassék.” (U. o. §. 3.)

Hogy mennyire tartotta a nagy király tiszteletben a kath. anyaszentegyházat, és hogy mennyire nem kívánta annak tekintélyét, állását, függetlenségét csorbítani, vagy az állam vagy különösen királyi hatalom alá igázni, eléggé bizonyítékul szolgálnak intelmei, melyeket a királyi herczegnek Imre fiának hagyott, melyeket elég olvasni, hogy a kételynek utolsó szikrája is eltűnjék. Rendeleteinek II. könyvében világosan kimondja: „hogy a püspököknek, legyen hatalmuk az egyház ügyeit ellátni, igazgatni, kormányozni és elintézni a kánonok tekintélye (vagy ereje) szerint.”

Egy testület, mely saját törvényei szerint igazgat, kormányoz, intézkedik, az nem lehet jogfosztott az által, hogy bensőbb összeköttetésbe lépett egy más organicus testülettel. Saját törvények, öngazgatás, önkormányzat, - ha valaki még ezeken kívül más attributumait keresi az autonomiának, az

[8]

nem keresi az autonómiának fogalmát, vagy eszméjét, vagy lételét, hogy azt elismerje, hanem az keres más valamit, - mit saját nevének megnevezni nem akar.

És ezen, a kath. anyaszentegyháznak, saját autonomikus szerkezetének értelmében és szellemében. sz. Istvántól fogva mai napig járt el a kath. egyház Magyarországon, és senki nem képes oly időpontot kijelölni, melyben ezen függetlenségét feladta volna, vagy ettől törvények vagy királyi rendeletek által megfosztatott volna.

Sőt ellenkezőleg.

„Teljes szabadsággal jószágot szerezhettek és birhattak az egyház nagyjai, egyházak és egyes kegyes és nyilvános alapítványok” (Frank: Az osztó igazság törvénye Magyarországon I. 204); - a nemesi birtoklás előnyeivel felruháztattak, sőt egyházi javak, ha a koronára visszaszállottak, azon kiváltsággal birtak, hogy más, mint egyházi czélokra, nem is fordíthatottak (u o. 208. l.); az egyház Magyarországon birtoklási joggal birt, tehát jogalanynak elismertetett. A püspökségek, apátságok, prépostságok, zárdák alapítványokat elfogadhattak, azokat szabadon kezelték, a bíróságok előtt törvényes képviselettel birtak, hozzájárulásuk nélkül semmi szerződés, semmi kötvény, adás-vevés adomány, alapítvány nem volt érvényes. Iskolákat alapítottak, ezeket kormányozták, dotálták, és senkinek sem jutott eszébe felvetni a kérdést, vajjon mindezekre jogosított volt-e a kath. egyház Magyarországon, valamint azt sem kérdezte senki, van-e

[9]

autonomiája, hogy mindezeket tehetné? Annyira tisztán állott minden jogtudós előtt, hogy a kath. egyház Magyarországon az államtól külön álló jogalany, melynek legpraegnansabb bizonyítéka egy dicső nyolczszázados mult, legvilágosabb magyarázója az egész „Corpus Juris.”

Igaz, hogy nicsen a katolikus egyháznak Magyarországon olyan autonomiája, mint a protestáns egyháznak; de nem hiszszük, hogy találkoznék jogász, a ki az autonomia jogi fogalmát csakis és kizárólag egyedül azon alakban találja fel, melyet a magyar protestáns autonomia mutat, vagy, hogy csak egy ily módon alkotott testület jelenhet meg a jog terén mint jogalany, és minden egyébb más szerkezettel bíró testület, épen szerkezeténél fogva, e jogok szerzésétől el lenne tiltva.

Vagy ha igen, akkor széles e világon csak egy autonomia létezik, és ez a magyar protestáns autonomia; - a többi függetlenségnek örvend birodalmak, országok, vallási vagy más testületek mind csalódásban élnek; csak egy kormányformában volna a népek részére üdv; csak egy eszköz volna testületi autonomikus célok elérésére alkalmas; csak azon intézet bírna az autonomia kellékeivel és nevével, a mely a magyarországi protestánsok autonomiájának mintájára készült. Én azt hiszem, erre még a komoly Montesquieu is satyrát irt volna.

Nem azért hozom ezt fel, mintha bárminemű célzást akarnék tenni protestáns honfitársaink egyházi életére, vagy bár legcsekélyebb részben is

[10]

gáncsolni, vagy csak bírálni is autonómiájokat. Sőt meg vagyok győződve, hogy az ő jogaik sértetlenségében biztosíték van mások jogainak sértetlenségére nézve is. Tisztelem önrendelkezési jogukat és azokat oly csorbíthatlanul kívánom fenntartatni, mint kívánom, hogy a mi jogaink is tiszteletben tartassanak.

Felhozom ezeket azok miatt, a kik a közvéleményt nekünk épen nem barátságos irányban előkészíteni, illetőleg félrevezetni kívánván, Magyarországon a katholika egyháztól az autonomicus jellemet megtagadván, megtagadni indulnak századokon át szerzett és birt jogokat és azt olyannak feltüntetni, mint a mely csak az állammal és az államban birtván eddigi létjogosultságát ma, - midőn az állam magát felekezetenélkülinek állítja, iskoláira nézve jogfosztottá lett, és olyanoknak tétetik magukat, mint a ki ma - nyolcz század mulva! ! keresik Magyarországbán azon katholika egyházat, mely biztosítékot nyújtson az állam érdekeinek megóvására és nem találják sehol; nem találják sehol azon egyházat, mely a nemzetet nevelte, tanította, kiművelte, mely hazafias volt utolsó izében, mely a nemzettel assimilálván magát, öntügyeit soha ettől elválasztani, attól soha elszakítani nem akarta, nem fogja akarni soha, - mely előharczosa volt a pápákkal és püspökökkel a nemzet szabadságának és függetlenségének, mely soha kifelé nem gravitált, hanem a hazában kereste működésének súlypontját, mely összeköttetéseit, solidaritását az egyetemes egyházzal szigoruan fenntartotta ugyan, de a melynek püspökei, papjai és

[11]

hívei e hazát és ennek érdekeit vérökkel védelmezték, hűségüket halálukkal megpecsételték, melynek iskolái nevelték a leghűbb hazafiakat, a legbátrabb hadvezéreket, a legbölcsebb államférfiakat.

Az egyháznak ezen teljes és tökéletes szerkezetét elismerte az egész világ. Fejedelmek, államférfiak, jogtudósok autonomicus függetlenséggel bíró organismusnak tartották. Tudták, hogy a püspöki kar magában egyesíti a törvényhozói és kormányzati hatalmat, hogy ők és nem mások a katolikus ügyek és érdekek képviselői a szabad Amerikában szintúgy „mint az autocraticus Oroszországban, hogy az államkormányok, még a leg szabadabb elvűek is, az egyházzal viszonyba akarván lépni, a pápához, illetőleg a püspökökhöz fordultak, és a mit velők megállapítottak, az megállapítottnak tekintetett. A világnak mind az öt részében sehol sem ismertek katholicismust, melynek szerkezete democraticus volna vagy melynek autonómiája a nép souverainitásában találná jogosultságát; ellenben mindenütt olyannak imertek, mint a milyen az Magyarországon a püspöki karral az élén. És e mellett a katholicismus sehol az államok függetlenségét nem veszélyeztette, hatalmokat nem csorbította, sőt mindenütt éppen a katolikusok bizonyultak be leghűbb alattvalóinak, legbuzgóbb honfiaknak.

Uraim! nem tudom ugyan, hogy vannak-e még, a kik a katholicismus államveszélyességét, ezen ezer- és ezerszer megczáfolt rágalmat még

[12]

ma igazán hiszik; azonban legyen szabad erre is röviden reflektálnom.

Midőn Angolországban a katolikusok emancipációja szönyegre került, ennek ellenei mindig a katholicismus államveszélyességére utaltak. Lord Eldon, a türelmetlen párt vezére, 1810.ben a lordok házában tartott beszédében azt mondta: „A katolikusok elleni törvények magukban véve nem azoknak hitcikkelyei, hanem azon hitnek politikai veszélyessége ellen vannak intézve, mely idegen uralkodót ismer.”

Hetvenkét év mult el ezen enunciatio óta, és Angolország, mely 1830-ban a katolikusokat emancipálta, ma hatalmasabb mint valaha, ma, - a midőn a katholicismus ott óriási léptekkel haladt, a hol a katolikus hierarchia minden placetum, minden concordatum nélkül isteni szerkezetével kormányoz. A szabad Amerikában a kath. egyház szabad mint bárhol, és Amerika nem tarja azt magára nézve életveszélyesnek. - És ezt constatálván, nem lehet, hogy oda ne utaljak, hogy az emberi szellem azon dicső vívmányokkal, melyekkel a műveltséget gazdagította, még annyira sem fejlődött Magyarorszáon, hogy azon kétszinüségéről lemondott volna, mely Németországban annyi bajnak szülőanyja volt, Franciaországban pedig a nemzet erejét enerválja. Ünnepeles nyilatkozatok történtek a legilletékesebb helyekről, hogy a kath. egyház dogmái, különösen a vatikáni határozatok sem a népeknek függetlenségét és önrendelkezési jogait, sem pedig az általok választott és megállapított

[13]

kormányformákat nem alterálják, - főként, hogy azok a hit és erkölcsről és nem más ágairól az emberi tudományoknak rendelkeznek. A tények ezt megerősítették. Az egyház feje Rómában volt már akkor, midőn Magyarország még nem volt, Róma védelme alatt lett független királysággá, és ma majdnem kilencz század óta Magyarország még áll és függetlenebb mint régen volt. Volt-e idő, a melyben Magyarország katolikusai megszűntek volna jó hazafiak lenni, noha egyházi fejöket Rómában tisztelték?

A tévmentes pápa eddig még mindenütt ürügy és nem ok volt a katholicismus megtámadtatására. Van tehát a katholicismus elleneinek ezen enunciatíójában bizonyos szégyenletes kétszínűség, mely azt a mit maga nem hisz, a könnyenhivőkkel elhitetni akarja, és csak azt lehet sajnálni, hogy találkozik, a ki ezt komolyan vitathatja. A dogmátóli félelem az állambölcsesség negélyezői részén inkább satyra, mint komoly meggyőződés, és a midőn az államot buzdítják, hogy az egyháznak hatalma ellen körülbástyázza magát, nem tudni: a szellemi anachronismust sajnálja-e az ember, vagy azon pszichologiai mesterművet, melylyel bizonyos lelkek az önszülte agyrémekből erőnek erejével valóságot alkotni törekszenek.

Azonban, hogy visszatérjek felvett tárgyamhoz: midőn mi isteni szerkezeten nyugvó autonomiánkra hivatkozunk, nem élünk azon csalódásban, hogy ezzel ténylegesen a törvények pajzsa alatt szerzett jogainkat iszoláinkra és alapítványainkra

[14]

már megvédelmeztük; vagy midőn az autonomia fogalmát és tényét előtérbe helyezzük, azt akarnók bebizonyítani, hogy köztünk és más autonomikus felekezetek közt teljes jogegyenlőség uralkodik. Jogaink sokkal mélyebben gyökereznek. Az autonomia magában véve még nem biztosít különleges jogokat vagy kiváltságokat, hanem biztosítják e jogokat vagy kiváltságokat azon állam törvényei, a melynek területén az autonomikus testület tevékeny. Elleneink a negatio terére léptek, nekünk is oda kellett őket követnünk és bebizonyítanunk, hogy, ha csak autonomiában vannak jogok, ezeket tőlünk azon ürügy alatt, hogy nincsen oly autonomiánk, mint protestáns honfiársainknak, elvonni nem lehet.

A kérdés veleje azonban másutt van, és ez az: volt-e kath. egyház Magyarországon oly jogalany (subjectum juris), mely jogokat szerzhetett, és vajjon ma ugyanazon kath. egyház oly jogalany-e, mely ma is jogokat gyakorolhat, hogy becsülettel és a törvény oltalma alatt szerzett jogait meg tarthassa és védelmezhesse?

És e tekintetben úgy hiszem, hivatkozhatunk nyolczszázados jogtörténelmünkre, világos é minden kétséget kizáró törvényeinkre, hivatkozhatunk a nemzet lelkiismeretére, hivatkozhatunk azon e.lvitázhatatlan tényre, hogy a legujabb időkig senkinek eszébe sem jutott intézeteink kath. jellegét kétsébe vonni, vagy azokat tőlünk elvonni.

Hogy mikor és milyen mértékben fognak Magyarországbán hivek az egyháznak világi vonatkozásu

[15]

ügyeiben való részvételre meghivatni; hogy mily módon fog azon alap kiszélesbítetteti, melyen a védelmi erők központosítva hatályban fokoztassanak, és azon közmeggyőződés érvényesüljön, hogy a szerzett jogok édes mindnyájunkéi? - az a jövő titka. De annyi bizonyos, hogy bármikép is létesüljön az, az az egyház isteni szerkezetén Magyarországon nem fog változtatni, valamint nem változtatta azt meg azon munkálat, mely 1870-ik évben ez irányban létrejött. Addig is azonban igyekezzünk kath. közszellemet terjeszteni, mely minden mellétekintetek kizárásával csak tulajdon egyházának üdvét ügyekezzeék előmozdítani, mely támogassa az egyház elüljáróit nehéz és tövises működésökben.

És e tekintetben a Szent-László-Társulat menjen elül jó példával. Szegény magyar testvéreink és hitrokonaink segedelmezésén kívül czélja ugyis e társulatnak: a hűséget szentséges Atyánk iránt fenntartani, kath. iskolákat és intézeteket ápolni, azaz a katholicismus legszentebb érdekeit szivén viselni. Alakítsunk községenkint fióktársulatokat, terjedjen a hazafias szellem mellett az egyház iránti hűség is, terjedjen azon meggyőződés, hogy az összetartózándóság érzetében fekszik az erő, a közönyben lappang a leigázás veszélye, és csak a férfias jellemszilárdság, mely katolikus meggyőződését nyíltan bevallani elég bátor, biztosíthatja a győzelmet.